

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ**

**СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНІ
АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО
СУСПІЛЬСТВА**

**МАТЕРІАЛИ VII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
СТУДЕНТІВ, АСПІРАНТІВ, ВИКЛАДАЧІВ ТА СПІВРОБІТНИКІВ**

(Суми, 18-19 квітня 2019 року)

**Суми
2019**

3. Парфанович С. Люди і тварини. Оповідання і нариси / С. Парфанович. – Нью-Йорк : Друк. П. Ямніака, 1969. – 244с.

4. Горбонос О. Епістемологія української літературної казки в історико-літературному аспекті: народна казка і літературні традиції / О. Горбонос. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/.../cgiirbis_64.exe?..

Ольга Скварча,

ст. викладач кафедри мовної підготовки іноземних громадян

Сумського державного університету

Сандра Ебосон,

студентка Сумського державного університету

СИСТЕМА ВПРАВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНИХ НАВИЧОК У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЯК ІНОЗЕМНОЇ (РІВНІ А1, А2)

Оволодіти українською мовою як засобом спілкування неможливо без знання граматики української мови. Тому питанню відбору ефективних і доцільних вправ на уроці викладач приділяє велику увагу.

Актуальність цієї теми полягає в необхідності ознайомлення викладачів із різними видами вправ і здійсненні правильного підходу до їх відбору з метою забезпечення більш високого рівня оволодіння українською мовою іноземними студентами.

Метою роботи є висвітлення питання про різноманітні типи вправ і пошуки найбільш ефективних завдань на уроках української мови, узагальнення досвіду, накопиченого в процесі викладання УЯІ.

Завдання дослідження – розглянути шляхи досягнення високого рівня сформованості основних мовних компетенцій на уроках української мови за допомогою вправ як основної форми навчальної роботи іноземних студентів.

Основна форма організації діяльності студентів при вивченні УЯП – вправи. Вправа – це багаторазове повторення однотипних операцій або дій, яке спирається на усвідомлення і супроводжується контролем з боку викладача або самоконтролем [3, с. 24]. Використання тих чи інших вправ вимагає розуміння, на що направлено вправу, яке місце в системі вправ вона посідає і що є результатом її виконання. Досвід роботи показує, що на уроці більшу кількість вправ слід проводити в усній формі, а на домашнє опрацювання давати 2-3 вправи, але в письмовій формі. Не варто давати як домашні свідомо важкі вправи, які спровокують помилки.

Вправи бувають мовні й мовленнєві. Тренувальні мовні вправи готують іноземних учнів до того, щоб навички включалися в мовну діяльність. Мета мовних вправ – формування навичок (операцій), тому матеріалом для цих вправ є однотипні мовні одиниці, а операції включають у себе спостереження, аналіз, порівняння, вибір, трансформацію, підстановку, узагальнення, складання за аналогією [3, с. 123].

Пропонуються вправи імітаційні, аналітико-диференційні, оперативно-тренувальні, вправи на конструювання і репродукцію. Ці вправи аспектні (фонетичні, лексико-граматичні, лексичні) [3, с. 127]. Потрібно пам'ятати, що мова – це засіб спілкування, а не самоціль. Мовні вправи повинні бути зорієнтовані на те, щоб операції служили підготовкою до комунікації.

Мовними називаються вправи, що розвивають мовні вміння, мають комунікативну задачу, яка адекватна задачі реального висловлювання, і нічим не обумовлену форму висловлювання. В них вся увага того, хто говорить, направлена на зміст висловлювання, мовна форма не задається в умовах вправи. Це комунікативні, творчі вправи. Використовується різномісний матеріал, тренуються такі дії: повідомлення, прохання, підтвердження, угода, спростування, уточнення. Стимулами для висловлювання є комунікативні установки. Потрібно йти від задуму до пошуку мовних засобів («Розкажіть про ...», а не «Складіть словосполучення чи речення зі словами ...») [1]. Результат – продукування цілого тексту відповідно до теми або ситуація спілкування.

Мовні вправи можуть бути ситуативними. Висловлювання учнів стимулюються ситуацією, що пропонується. Описуючи ситуацію, викладач повинен визначити можливі її компоненти (обставини, умови, соціальні ролі учасників, їхні характери і т. п.) і поставити перед учнями екстралінгвістичну задачу, яку треба вирішити (Домовтеся, коли краще організувати екскурсію до музею). При цьому кожен учасник отримує ряд обмежень: «В середу у Саміра тренування. У четвер Захра йде на День народження і т. п.».

Ігрові мовні вправи створюють на уроці атмосферу природного спілкування, українська мова використовується як засіб для досягнення позамовної мети (перемогти). У великих групах доцільно проводити командні змагання. Результати повинні оцінюватися за реальними критеріями, а не за мовними.

Виділяють певні вимоги до мовних вправ:

1. Завдання до вправ повинні носити комунікативний характер, тобто не «Замість крапок вставте ...», «Вжити слово в дужках у потрібній формі ...», «Складіть речення зі словами ...», а «Виразіть свою згоду або незгоду з ... », «Виразіть свій сумнів у ... », «Уточніть ...».

2. Завдання повинні бути ситуаційно доречними: для тренування тієї чи іншої граматичної конструкції повинні відбиратися такі ситуації, у яких ця конструкція реально функціонує в мові. Наприклад, на питання «У вас є підручник?» – відповідь «Ні» або «На жаль, немає», а не «Ні, у мене немає підручника».

3. Вправи повинні бути побудовані так, щоб забезпечувалися відносна безпомилковість і швидкість їх виконання. Не можна, наприклад, тренування вживання конструкції «У кого немає чого» відразу починати з вправ типу «Скажіть, що у вас немає того, про що вас запитують»: – Дайте мені, будь ласка, ваш словник. – У мене, на жаль, немає словника. З самого початку краще запропонувати такі: «Перепитайте співрозмовника, висловлюючи своє здивування. Запитайте, де знаходиться предмет, про який іде мова»: – У мене немає словника. – Немає словника? А де ж він? [1].

Досвід роботи показує, що вправи повинні складати систему. Система вправ – це така організація навчальних дій, яка передбачає певну послідовність вправ з урахуванням наростання мовних і операційних труднощів. Виділяють наступні вимоги до системи вправ: виконання дії повинно бути доцільним, тобто відповідати цілям і бути природним; послідовність повинна відповідати стадіям становлення навичок і умінь (від імітаційних вправ – до самостійного продукування за будь-яким стимулом) [4, с. 59].

Зупинимось на питанні системи вправ для навчання рецептивних видів мовлення – аудіювання та читання. У системі вправ для навчання аудіювання можна виділити дві групи. Одна з них включає в себе вправи, спрямовані на відпрацювання окремих складових елементів діяльності. Такі вправи розвивають механізми аудіювання, фонетичний і інтонаційний слух, виробляють навички впізнавання і диференціації мовних одиниць різних рівнів, тобто формують фонетичні, лексичні та граматичні навички аудіювання. Такі вправи є першою сходинкою, що веде до формування аудитивних умінь, тому їх визначають як підготовчі. Друга група – це мовні вправи, які по суті представляють собою керовану мовну діяльність, тому що забезпечують практику аудіювання на основі комплексного подолання аудитивних труднощів.

Навчання читання починається з формування техніки читання, вміння озвучувати графічний текст. Формування техніки читання пов'язується перш за все з оволодінням алфавітом і правилами читання. Для створення міцних акустичних образів, зорових сигналів використовується головним чином читання вголос, яке в міру становлення техніки поступається читанню про себе [5, с. 146].

Перейдемо до продуктивних видів мовленнєвої діяльності – говоріння та письма. Перший крок у навчанні письма – це навчання графіки, системи написання знаків. При навчанні в учнів повинна виробитися техніка письма – вміння співвіднести звук із графічним символом. При цьому дотримується закон усного випередження (спочатку проговорити, а вже потім записати; студент спочатку або слухає, або читає, а вже потім пише).

Вища одиниця навчання – текст. Уміння писати пов'язане з текстом, причому спочатку дається легкий текст, що складається з 3-4-х речень, а потім текст поступово ускладнюється. Завдання можуть бути такими: складіть і запишіть свою розповідь на основі прочитаного тексту (наприклад, – Що ми робимо на уроці? – Ми вивчаємо українську мову. На уроці ми пишемо диктанти, читаємо тексти, говоримо українською). Поступово підключаємо і такий вид роботи, як складання плану, вводимо спеціально орієнтовані тексти.

Навчання говорінню починається з перших уроків, воно взаємопов'язане з навчанням аудіювання, читання та письма. Формування первинного вміння говоріння здійснюється з формуванням навичок. Для цього використовується спеціальна система мовних підготовчих тренувальних вправ, мета яких – закріплення лексики і граматики. Основні види підготовчих вправ: імітативні (відтворення зразка, імітація його); підстановлювальні (відтворення зразка на основі зміни лексичного наповнення); комбінаторні (побудова висловлювання на основі об'єднання даних елементів); трансформаційні (зміна граматичної чи лексичної структури) [3, с. 275]. Друга група вправ (умовно-мовні) пов'язана з опорою на текст, з відтворенням прочитаного і почутого якомога ближче до оригіналу. Особливі вимоги пред'являються до тексту для переказу: він повинен бути порівняно невеликого обсягу, з чітко вираженим змістом, що не перевантажений деталями, назвами місць, міст, іменами; з текстів студенти повинні отримувати нову і значиму для себе інформацію.

Третя група вправ (мовні) спрямована на вироблення умінь переказувати текст, послідовно розкривати тему, будувати мікро- і макроситуативне висловлювання за картиною і без неї, виступати з повідомленнями, брати участь у дискусії. Центральне місце в мовних вправах займає навчання переказу в його різновидах. Підготовка до переказу включає складання плану, виписування опорних слів, заміну окремих абзаців реченнями. Основні види мовних вправ: питально-відповідні, ситуативні, репродуктивні, дискусивні, дескриптивні (опис із опорою на наочність), ініціативні (рольові ігри, інтерв'ю), ігрові (вікторини), перекладні [4, с. 467].

Вправи як основна форма навчання УЯІ забезпечують комплексну реалізацію цілей навчання в процесі оволодіння мовою як засобом спілкування. Однак це досить широке розуміння мети диференціюється в залежності від конкретних умов навчання мови.

На початковому етапі ставиться більш вузька, проміжна мета в порівнянні з кінцевою метою навчання мови (вільне володіння): оволодіти основами мови і підготуватися до занять у вузі українською мовою. Чітке уявлення про проміжну і кінцеву мету навчання визначає вибір вправ і прийомів роботи на уроці, відбір навчального матеріалу.

Таким чином, у процесі навчання перед викладачем стоїть важливе завдання відбору серед різноманітних вправ саме тих, які змогли б забезпечити ефективність навчання, привести іноземця від незнання мови до високого або достатнього рівня володіння нею.

Список використаних джерел:

1. Вступний курс для студентів-іноземців підготовчого відділення: навч. посіб. / О. М. Волкова, Н. О. Ворона, Є. О. Голованенко та ін.; за ред. Т. О. Дегтярьової. – Суми : Університетська книга, 2019. – 256 с.
2. Граматичні таблиці з української мови для студентів-іноземців підготовчого відділення / Ворона Н. О., Дегтярьова Т. О., Дунь Н. Л., Скварча О. М. – Суми : вид-во СумДУ, 2008. – 99 с.
3. Практическая методика обучения русскому языку как иностранному / Под ред. А. Н. Щукина. – М. : Русский язык, 2003. – 302 с.
4. Чумак В. В. Українська мова як іноземна у системі кредитно-модульного навчання : навч. посіб. / В. В. Чумак, О. Г. Чумак. – К. : Знання, 2011. – 631 с.